

اصلاح فرد و امت  
از دیدگاه قرآن و حدیث

مؤلفین:

دکتر محمد رضا امینی حاجی آبادی

محمد بنی اسد

|                     |                                                                                  |
|---------------------|----------------------------------------------------------------------------------|
| سرشناسه             | : امینی حاجی آبادی، محمدرضا، ۱۳۴۵                                                |
| عنوان و نام پدیدآور | : اصلاح فرد و امت از دیدگاه قرآن و حدیث / محمدرضا امینی حاجی آبادی، محمد بنی اسد |
| مشخصات نشر          | : یزد: انتشارات محمد هادی، ۱۳۹۶                                                  |
| مشخصات ظاهری        | : ۳۲۶ ص: جدول                                                                    |
| شابک                | : ۷-۲۰-۷۴۱۵-۶۰۰-۹۷۸: ۱۸۰۰۰۰ ریال                                                 |
| وضعیت فهرست نویسی   | : فیپا                                                                           |
| یادداشت             | : کتابنامه: ص. ۳۱۷-۳۲۵                                                           |
| موضوع               | : اخلاق اسلامی                                                                   |
| موضوع               | : Islamic Ethics                                                                 |
| موضوع               | : اخلاق اسلامی - جنبه های قرآنی                                                  |
| موضوع               | : Islamic Ethics—Quranic teaching                                                |
| موضوع               | : اخلاق اسلامی -- احادیث                                                         |
| موضوع               | : Islamic Ethics—Hadiths                                                         |
| شناسه زوده          | : بنی اسد، محمد، ۱۳۶۱                                                            |
| رده بندی کنگره      | : ۱۳۰ الف ۸ الف ۸/۸ BP۲۴۷                                                        |
| رده بندی دیوبی      | : ۲۹۷/۶۱                                                                         |
| شماره کتابشناسی ملی | : ۴۸۶ / ۴۶۸                                                                      |
| شماره مجوز          | : ۱۱۷۹۶                                                                          |

اصلاح فرد و امت

از دیدگاه قرآن و حدیث

❖ مؤلفین: دکتر محمدرضا امینی حاجی آبادی - محمد بنی اسد

❖ ویراستار: حمیده ابراهیمی قره قیونلو

❖ شابک: ۷-۲۰-۷۴۱۵-۶۰۰-۹۷۸

❖ نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۶

❖ قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

❖ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

## فهرست مطالب

|            |    |
|------------|----|
| مقدمه..... | ۱۱ |
|------------|----|

## فصل اول: کلیات و مفاهیم

|                                                                 |    |
|-----------------------------------------------------------------|----|
| تعریف واژه اصلاح.....                                           | ۱۵ |
| تعریف واژه فساد.....                                            | ۲۳ |
| حوزه معنایی اصلاح.....                                          | ۲۴ |
| کاربردهای اصلاح در قرآن.....                                    | ۲۷ |
| نتایج و پیامدهای اصلاح.....                                     | ۲۹ |
| موانع اصلاح.....                                                | ۳۱ |
| انواع مختلف اصلاح گری در قرآن.....                              | ۳۲ |
| ۱. اصلاح اعتقادات.....                                          | ۳۲ |
| ۲. اصلاح عبادات.....                                            | ۳۳ |
| ۳. اصلاح اخلاق.....                                             | ۳۹ |
| ۴. اصلاح سیاست و حکومت.....                                     | ۴۱ |
| ۵. اصلاح مالی.....                                              | ۴۳ |
| ۶. اصلاح حقوق زنان.....                                         | ۴۳ |
| ۷. اصلاح قواعد و ضوابط جنگ.....                                 | ۴۴ |
| ۸. مبارزه با بقا و گسترش برده داری در آینده.....                | ۴۵ |
| ۹. آزادسازی عقل و جلوگیری از ظلم و سيطرة، مبتنی بر استبداد..... | ۴۷ |
| سیاست قرآن در اصلاح.....                                        | ۴۷ |
| ۱. نزول وحی به شکل تدریجی.....                                  | ۴۸ |
| ۲. آمدن کتاب با اسلوب زیبا و شوق انگیز و مؤثر.....              | ۴۸ |
| ۳. آمدن کتاب با شیوه ای غیرمعهود.....                           | ۴۸ |

۴. تکرار امور مهم ..... ۴۹
۵. مخاطب قرار دادن عقول و اندیشه‌ها ..... ۴۹
۶. بهره‌گیری مثبت از غرایز نفسانی ..... ۵۱
۷. مراقب اوامر و نواهی ..... ۵۴
۸. تأمین توأمان نیازهای جسم و روح ..... ۶۱
۹. تأمین توأمان نیازهای دنیا و آخرت ..... ۶۳
۱۰. تسهیل و رفع حرج از مردم در تشریع ..... ۶۶
- حوزه‌های مختلف اصلاح ..... ۶۷
- تعداد تکرار کلمات از ریشه «ص - ل - ح» در هر سال از ۲۳ سال نزول قرآن ..... ۷۰
- نمودار ..... ۷۳
- تحلیل آماری ..... ۷۳
- بررسی مکی و مدنی بودن سوره شامل کلمات مشتق شده از ریشه «ص - ل - ح» ..... ۷۳
- نمودار ..... ۷۵
- تحلیل آماری ..... ۷۵
- تعداد تکرار کلمات مشتق شده از ریشه «ص - ل - ح» در هر سوره ..... ۷۶
- نمودار ..... ۷۷
- تحلیل آماری ..... ۷۷

## فصل دوم: اصلاح فردی از دیدگاه قرآن و حدیث

- اصلاح فرد در قرآن و حدیث ..... ۸۱
- گام‌های عملی در پرورش فضایل اخلاقی ..... ۸۶
- فضایل و رذایل اخلاقی در قرآن و حدیث ..... ۹۸
- ویژگی‌های بندگان ممتاز و صالح خداوند در سوره فرقان ..... ۱۱۹
- مراحل سه گانه تزکیه ..... ۱۲۲
- چگونگی دفع رذایل در یک بیان کلی ..... ۱۲۴

|                                                         |     |
|---------------------------------------------------------|-----|
| عوامل فردی مانع از کمال انسان.....                      | ۱۳۴ |
| مهارت غلبه بر نفس اماره در قرآن و حدیث.....             | ۱۳۷ |
| ۱. مهارت‌های شناختی.....                                | ۱۳۷ |
| ۲. مهارت‌های رفتاری.....                                | ۱۴۲ |
| ۳. مهارت‌های معنوی.....                                 | ۱۴۷ |
| روش‌های تعلیم و تربیت اخلاقی از دیدگاه قرآن و حدیث..... | ۱۵۵ |
| ۱. ایجاد محیط تربیتی مساعد.....                         | ۱۵۵ |
| ۲. تأمین صحیح نیازها.....                               | ۱۶۰ |
| ۳. روش تکوین شخصیت.....                                 | ۱۶۱ |
| ۴. دعوت به ارزش‌های اخلاقی.....                         | ۱۶۳ |
| ۵. پرورش نیروی عقل.....                                 | ۱۶۶ |
| ۶. روش عبرت‌آموزی.....                                  | ۱۶۶ |
| ۷. مداومت بر عمل.....                                   | ۱۶۷ |
| ۸. روش تشویق و تنبیه.....                               | ۱۶۸ |
| ۹. نظارت بر خود.....                                    | ۱۶۹ |
| ۱۰. پرورش ایمان.....                                    | ۱۷۱ |

### فصل سوم: اصلاح روابط بین انسان‌ها از دیدگاه قرآن و حدیث

|                                          |     |
|------------------------------------------|-----|
| اصلاح روابط بین انسان‌ها.....            | ۱۷۹ |
| جایگاه خانواده در روایات.....            | ۱۷۹ |
| اصلاح روابط خانوادگی و رفع اختلافات..... | ۱۸۵ |
| شیوه‌های اصلاح.....                      | ۱۸۷ |
| آثار اصلاح.....                          | ۱۹۰ |
| وظایف والدین در اصلاح فرزندان.....       | ۱۹۱ |
| اصلاح در وصیت.....                       | ۱۹۳ |

|                                           |     |
|-------------------------------------------|-----|
| اصلاح در امور یتیم.....                   | ۱۹۵ |
| آشتی دادن بین مردم (اصلاح ذات البین)..... | ۱۹۹ |
| اصلاح بین مؤمنان بر عهده کیست؟.....       | ۲۰۴ |
| راهکارهای آشتی بین مؤمنان.....            | ۲۰۶ |
| ۱. برانگیختن خردهای خفته.....             | ۲۰۶ |
| ۲. گسترش ارزش‌ها و فضیلت‌ها.....          | ۲۰۶ |
| ۳. راه بستن بر فتنه‌های خارجی.....        | ۲۰۷ |
| ۴. بیت‌الحال در خدمت اصلاح ذات‌البین..... | ۲۰۹ |
| ۵. داورى خدا و رسول.....                  | ۲۰۹ |
| ۶. عدالت، زه‌سازی، صلح پایدار.....        | ۲۱۰ |
| ۷. استفاده از داوران در بند.....          | ۲۱۱ |
| ۸. قوه قهریه و جهاد.....                  | ۲۱۲ |

### فصل چهارم: اصلاح است از دیدگاه قرآن و حدیث

|                                           |     |
|-------------------------------------------|-----|
| اصلاح است در قرآن و حدیث.....             | ۲۱۷ |
| دو رکن مهم اصلاحات اجتماعی.....           | ۲۱۷ |
| اصلاحگری رهبران.....                      | ۲۲۲ |
| ضرورت اصلاحات.....                        | ۲۲۴ |
| تحولات است پیامبر ﷺ پس از رحلت ایشان..... | ۲۲۷ |
| اصلاحات امام علی (ع).....                 | ۲۳۰ |
| ۱. اصلاح نظام سیاسی.....                  | ۲۳۰ |
| ۲. اصلاحات علوی در اقتصاد.....            | ۲۴۷ |
| اصول نظام اقتصادی اسلام در قرآن.....      | ۲۵۲ |
| اصلاح‌طلبی سرآغاز نهضت امام حسین (ع)..... | ۲۵۷ |
| نقش فرهنگ انتظار در اصلاح جامعه.....      | ۲۵۸ |

|     |                                                            |
|-----|------------------------------------------------------------|
| ۲۶۱ | روش‌های اصلاح و مبارزه با مفسد                             |
| ۲۶۲ | ۱. ریشه‌یابی انحرافات                                      |
| ۲۶۱ | شناخت علل و عوامل وقوع انحرافات                            |
| ۲۸۴ | ۲. دگرگونی ارزش‌ها و اعتقادات                              |
| ۲۹۵ | ۳. اصلاح تدریجی                                            |
| ۲۹۷ | ۴. امر به معروف و نهی از منکر                              |
| ۳۰۰ | ۵. بهره‌جستن از روش‌ها و تاکتیک‌های مختلف                  |
| ۳۰۳ | ۶. بازگذاشتن راه صحیح و مشروع پیش از تحریم‌ها و ممنوعیت‌ها |
| ۳۰۴ | ۷. حفظ حریم مساجد و مرد                                    |
| ۳۰۶ | ۸. شدت عمل در برابر انحرافات                               |
| ۳۱۱ | ۹. طرد عوامل فساد و مجاهد                                  |
| ۳۱۳ | ۱۰. نشان دادن راه حق بعد از حواشی                          |
| ۳۱۷ | فهرست منابع                                                |

با نگاهی اجمالی به آیات قرآن کریم و بررسی احادیث وارده از معصومین علیهم السلام، به این نتیجه خواهیم رسید که اسلام، آن چنان به اصلاح امور انسانی، اهمیت داده، که مانند آن، تأکید معادلی وجود ندارد. قرآن کریم روشن می‌سازد که اصلاح‌گری باید توأم با اعتقاد به خدا و در واقع در جهت اهداف الهی در زمین باشد. به این منظور، قرآن کریم، رسالت بزرگ پیامبران را اصلاح در زندگی مادی و معنوی انسان‌ها معرفی نموده، پیامبران را مصلح می‌نامد، مثلاً حضرت شعیب علیه السلام هزاران سال پیش فرمود: **إِنِّي أُرِيدُ إِلَا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ** - من جز اصلاح، تا آنجا که توانایی دارم نمی‌خواهم (هود / ۸۸)، بی‌گمان می‌توان گفت که اصلاح‌گری با دربرگیری حوزه‌ی وسیع، از مهم‌ترین دستاوردهای حرکت و نهضت پیامبران، شمرده می‌شود. این سخن گرچه از جانب شعیب علیه السلام ایراد گردیده اما این همان مدعای است که تمام پیامبران و مصلحان الهی آن را تعقیب می‌کردند، اهمیت اصلاح آنچنان است که امام حسین علیه السلام هدف خود از قیام خویش را اصلاح مفسدات رسول خدا صلی الله علیه و آله ذکر می‌کند: **إِنِّي لَمْ أَخْرُجْ أَشْرًا وَلَا بَطَرًا وَلَا مُفْسِدًا وَلَا ظَالِمًا وَإِنَّمَا خَرَجْتُ لِطَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِي أُمَّةٍ جَدِي** - من از روی خودخواهی و خوشگذرانی و یا برای فساد و ستمگری قیام نکردم، من فقط برای اصلاح در امت جدّم از وطن خارج شدم. (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۴۴: ۳۲۹)، از طرفی و به دلیل آنکه، در آفرینش انسان، علاوه بر صلاح و خیر، فساد و شرّ نیز ملحوظ می‌باشد اصلاحات، یک نیاز اساسی و بنیادین و همیشگی است و هیچ فرد و جامعه‌ای (که خواهان رشد و کمال است)



از آن بی‌نیاز نیست، زیرا با وجود انحرافات در زندگی فردی و اجتماعی، نظام رفتاری انسان، دچار آشفتگی، از هم گسیختگی، اختلال و ناهمسازی شده، وی از نیل به هدف خلقت که رسیدن به کمال از طریق بندگی خداوند است باز می‌ماند. به علاوه، انتظار مصلح حقیقی و عدالت جهانی حضرت مهدی علیه السلام، لزوم مراقبه و محاسبه نفس و اصلاح طلبی و پالایش مستمر خود و جامعه را به همراه دارد، در واقع موضوع اصلاحات در همه زمینه‌ها و زمان‌ها به عنوان یک اصل ارزشی، ریشه در دین دایسته و نه تنها در کلام امامان معصوم علیهم السلام آمده، که حتی در طول حیات خود رای تحقق آن تا پای فدا شدن پیش رفتند.

اصلاحات به مفهوم دینی آن، در برگیرنده ابعاد مختلف فرهنگی، حقوقی، سیاسی، اخلاقی، اقتصادی و ... می‌باشد. لذا قرآن، برای اصلاح انواع مختلفی قائل بوده و این واژه را در حوزه‌های گوناگونی بکار برده است، که از جمله آن‌ها می‌توان به حوزه‌های اصلاح فردی، اصلاح میان افراد (ذات‌البین)، اصلاح در محیط خانوادگی و اصلاح در محیط جامعه، اشاره نمود. معصومین علیهم السلام نیز، به تفسیر و تبیین آن پرداخته‌اند.

این کتاب، پژوهشی پیرامون «بررسی روش‌های اصلاح فرد و امت از دیدگاه قرآن و حدیث» می‌باشد. که در چهار فصل تدوین شده است. فصل اول به بیان کلیات و مفاهیم و تحلیل آماری کلمات مشتق شده از ریشه «ص - ل - ح» پرداخته است. که تحلیل آماری و نتایج آن، در نوع خود بدیع می‌باشد. در فصل دوم، اصلاح فرد از دیدگاه قرآن و حدیث، مورد بررسی قرار گرفته است. فصل سوم، به اصلاح روابط بین انسان‌ها از دیدگاه قرآن و حدیث می‌پردازد. و نهایتاً در فصل چهارم سعی شده است، روش‌های اصلاح امت از دیدگاه قرآن و حدیث ارائه شود.